

Barbara Szczypta-Kłak

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna

im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu

barbara.szczypta-klak@pwste.edu.pl <https://orcid.org/0000-0001-8752-3303>

Krzysztof Pobuta

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna

im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu

krzysztof.pobuta@pwste.edu.pl <https://orcid.org/0000-0002-9628-1569>

Zjawisko przestępczości wobec osób starszych w województwie podkarpackim w 2020 roku

Wstęp

Prowadzone na gruncie wiktymologii rozważania teoretyczne, jak również liczne badania realizowane w tym zakresie, skłaniają do refleksji, iż istnieje pewna grupa czynników powodujących, że konkretna osoba lub grupa społeczna staje się celem czyjegoś ataku. Hans von Henting, uważany za twórcę wiktymologii, stwierdził istnienie tzw. *victim-precipitation* jako stałej cechy determinującej doznanie wiktymizacji. W swoim dziele *The Criminal and his Victim. Studies in the Sociobiology of Crime*¹ podkreślał, że wiek jest znaczącym czynnikiem przy wyborze „przedmiotu” ataku przestępczego przez sprawcę. Zwracał uwagę na ludzi starych jako najbardziej prawdopodobne ofiary ataku. Jak pisał „Starsze pokolenie posiada większość zakumulowanego bogactwa oraz przynoszącą dobrobyt władzę. Zarazem jest słabe fizycznie i osłabione umysłowo (...) Ponieważ starsza część populacji stale się powiększa, przestępczość będzie w nią godziła z nową siłą i pod nowymi postaciami”².

¹ H. von Henting, *The Criminal & His Victim: Studies in the Sociobiology of Crime*, reprint, Archon Books, 1948, s. 19–46.

² E. Bienkowska, *Osoby starsze grupą o podwyższonym stopniu ryzyka wiktymizacji*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1999, zeszyt 1, s. 111.

Celem niniejszego artykułu jest ocena skali zjawiska przestępczości wobec osób starszych w województwie podkarpackim. Autorzy sformułowali następujące problemy badawcze:

- Jaka jest liczba przestępstw wobec osób starszych w województwie podkarpackim w latach 2018–2020?
- Czy przestępstwa wobec osób starszych w latach 2018–2020 (zwłaszcza w czasie pandemii COVID-19) mają tendencję spadkową?
- Jakich głównie kategorii dotyczą przestępstwa popełnione wobec osób starszych?
- Jakie są główne przyczyny występowania przestępczości wobec osób starszych?
- Jakie działania mogłyby wpłynąć na spadek przestępstw wobec osób starszych?

Czym się przejawia starość i od jakiego wieku można uznać daną osobę za starą? W znaczeniu medycznym starzenie się polega na „zmniejszeniu się zdolności i regeneracji ustroju, spadku zdolności samoodnawiania się komórek i tkanek, wreszcie – osłabieniu zdolności adaptacyjnych organizmu”³, co następuje zazwyczaj po 60–65 roku życia⁴. Instytucje zajmujące się procesem starzenia podają, że wiek starości powiązany jest z wejściem w nowy etap życia po zakończeniu aktywności zawodowej i za granicę wieku przyjmują podobnie 60–65 rok życia. Z kolei ustawa o osobach starszych podaje krótko, że osobami starszymi są osoby, które ukończyły 60 rok życia⁵.

Granica między wiekiem średnim człowieka a starością ulegała zmianom na przestrzeni stuleci. W czasach prehistorycznych ludzie dożywali 30–35 lat (Neandertalczyk z Krapiny, szkielety z Sima de los Huesos w Atepuerca)⁶. W starożytności człowiek 35, 40-letni uważany był za człowieka starego. Dopiero z początkiem wieku XVIII, wraz z poprawą warunków życia (profilaktyka zdrowotna oraz higiena), rozwojem medycyny (np. powstanie szczepionek zapobiegających poważnym chorobom), postępowaniem cywilizacyjnym (rozwój nowych technologii), średnia długość życia na świecie wydłużyła się, a co za tym idzie zmieniła się „granica” starości⁷. Zgodnie z danymi Banku Światowego⁸, w roku 1700 średnia długość ludzkiego życia wynosiła 35 lat, w roku 1900 – 46 lat, w roku 2011 – 72 lata, w roku 2015 – 77 lat.

Problem demograficznej starości w sposób szczególny dotyczy Polski. Jak podaje Główny Urząd Statystyczny, w 1950 roku w wieku 65+ było nieco ponad 5% w skali populacji generalnej, w 2000 roku – 12,4%, a w 2020 – 18,4%⁹. Szacuje się, że około 2060 roku Polacy staną się najstarszym demograficznie (po Słowacji) narodem Europy¹⁰.

³ R.J. Kijak, Z. Szarota, *Starość. Między diagnozą a działaniem*, [w:] Koordynacja na rzecz aktywnej integracji, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013, s. 12.

⁴ <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?tite=starość&oldid=46274226>

⁵ Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych, Dz. U. 2015, poz. 1705, art. 4, pkt 1.

⁶ R. Caspari, *Jak wydłużało się życie*, „Świat Nauki”, nr 9 (241), s. 26–31, wrzesień 2011, Prószyński Media.

⁷ <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?tite=starość&oldid=46274226>

⁸ Bank Światowy, Life expectancy at birth, total (years), 2013. Dostępny w: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN>

⁹ http://swaid.stat.gov.pl/Demografia_dashboards/Raporty_predefiniowane/RAP_DBD_DEM_3.aspx

¹⁰ P. Błędowski, *Starzenie się jako problem społeczny. Perspektywy demograficznego starzenia się ludności Polski do roku 2035*, [w:] *Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w*

Jako wyznacznik starości na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto granicę 65 lat i w oparciu o to kryterium dokonano analizy przestępstw zaistniałych na terenie Podkarpacia.

1. Osoby starsze jako ofiary przestępstwa

Jak wskazują badania, istnieją pewne typy przestępstw, w przypadku których udział ofiar starszych jest wyraźnie wyższy aniżeli przeciętny. G. Kaiser¹¹ zauważył, że dotyczy to w szczególności takich przestępstw, jak rabunek i morderstwo. Jeżeli bowiem współczynnik morderstw na 100 tys. ogółu ludności wynosi 0,5, to w przypadku osób w wieku 60+ aż 20,0. Gdy chodzi o rabunek współczynniki te kształtują się odpowiednio na poziomie 10,0 i 25,0¹².

Skąd się biorą wartości powyższych wskaźników, co je determinuje?

Ludzie starsi żyją często w pewnej izolacji społecznej. Zjawisko wykluczenia wynika niekiedy ze świadomego i niejednokrotnie dobrowolnego izolowania się tych osób od świata zewnętrznego. Ciągły, niczym nieograniczony napływ informacji, zwłaszcza doniesienia o przestępstwach, powodują narastające uczucie strachu, nieufności i zagubienia. Powód izolacji bywa też często niezależny od woli osoby starszej. Ułomności psychiczne i fizyczne mogą tutaj odgrywać istotną rolę (różne choroby, mniejsza mobilność). Ponadto duży przeskok technologiczny i wprowadzenie nowych technologii komunikacji stanowi dla tych osób barierę nie do pokonania (mają większą trudność w kontakcie z bliskimi, z organami ścigania). Jak napisała E. Bieńkowska, ludzie starsi są „ofiarami idealnymi, ponieważ reprezentują typ strukturalny ofiar dysponujących małą władzą; po drugie – są ofiarami legitymowanymi kulturowo do takiego statusu, jako osoby słabe społecznie; po trzecie – są ofiarami „z przeznaczenia” z uwagi na swoją bezradność lub bezbronność¹³. G. Kaiser stwierdza, że „przyczyny stawiania się przez starszych ludzi ofiarami po części tkwią we współczesnym społeczeństwie (...) Są oni szczególnie zagrożeni z powodu swojej ograniczonej mobilności i stosunkowo uregulowanego trybu życia. Muszą z reguły korzystać z publicznych środków komunikacji, udawać się w określonym czasie po pieniądze do banku lub na pocztę oraz po zakupy”.

2. Statystyczne ujęcie zjawiska przestępczości wobec osób starszych w Polsce

Kryminologiczne spojrzenie na przestępczość traktuje ją jako zjawisko społeczne, podlegające naukowemu opisowi. Rozmiar przestępczości to udział zachowań

Polsce, M. Mossakowska, A. Węcek, P. Błędowski (red.), Termedia Wydawnictwa Medyczne, Poznań 2012, s. 12–15.

¹¹ G. Kaiser, *Kriminologie*, Heidelberg 1993, s. 321.

¹² E. Bieńkowska, *Osoby starsze...*, op. cit., s. 116.

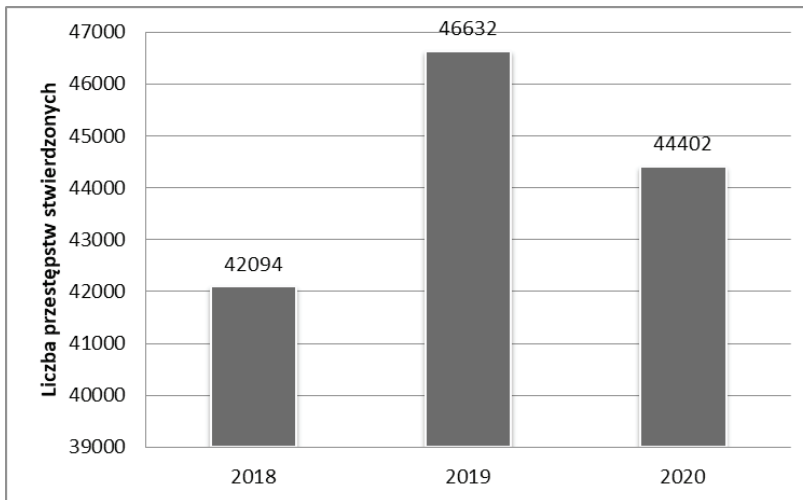
¹³ Ibidem, s. 116.

przestępczych w całokształcie działalności członków społeczeństwa¹⁴. Różnice tego rodzaju występują na tle analizy¹⁵:

- przestępczości rzeczywistej – rozumianej jako ogół czynów przestępczych, jakie zostały popełnione w danej jednostce czasu na określonym terenie;
- przestępczości ujawnionej, rozumianej jako ogół czynów, o których informacje uzyskały organy ścigania i na ich podstawie wszczęły postępowania przygotowawcze. W tej grupie czynów znajdują się również te, które zostały zakwalifikowane jako przestępstwa w chwili wszczęcia postępowania, chociaż w rzeczywistości nie są przestępstwami. Z tego względu przestępczość ujawnioną określa się niekiedy mianem przestępczości pozornej;
- przestępczości stwierdzonej, rozumianej jako ogół czynów, których charakter jako przestępstwa został potwierdzony w wyniku postępowania przygotowawczego;
- przestępczości osądzonej, rozumianej jako ogół czynów, których charakter jako przestępstwa został potwierdzony w wyniku postępowania sądowego.

Zaprezentowane powyżej pojęcia mają fundamentalne znaczenie przy analizie zjawiska przestępczości i tylko dzięki ich zastosowaniu można przedstawić jej orientacyjny rozmiar.

Na wykresie 1 zaprezentowano dane dotyczące ogólnej liczby stwierdzonych przestępstw na szkodę osób starszych, tj. tych, które w chwili przestępstwa miały ukończone 65 lat.

Wykres 1. Liczba przestępstw stwierdzonych na szkodę osób starszych w latach 2018–2020 (ogółem w Polsce)

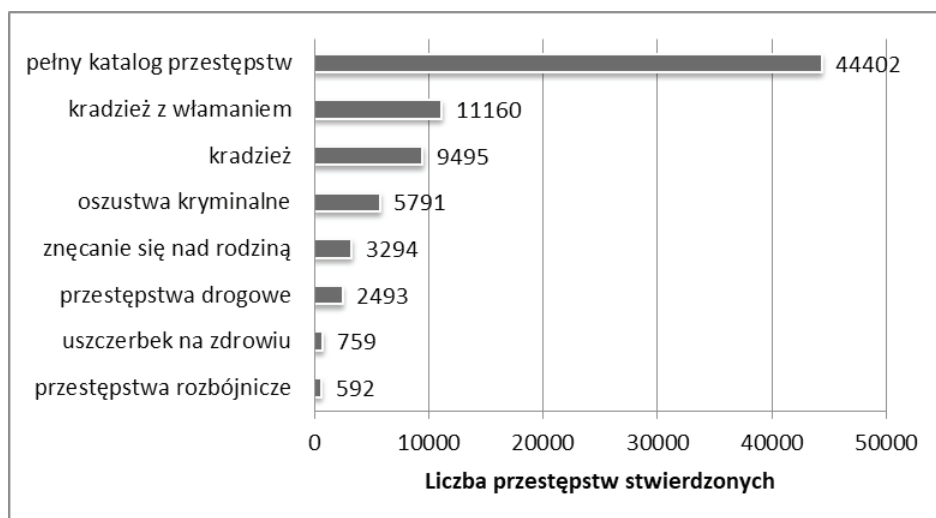
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Rzeszowie.

¹⁴ B. Hołyst, *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 80.

¹⁵ Ibidem.

Wart odnotowania jest fakt, iż pomimo spadku ogólnej liczby przestępstw stwierdzonych na szkodę osób starszych w 2020 roku, poziom ten jest i tak wysoki w porównaniu z rokiem 2018. Na uwagę zasługuje również rekordowo wysoka liczba czynów w roku 2019, wynikająca ze wzrostu liczby spraw dotyczących znęcania się i oszustw kryminalnych na szkodę osób starszych. Dla porównania, według statystyk policyjnych, w roku 2019 było o 339 więcej postępowań o znęcanie się nad osobami starszymi i o 1388 więcej postępowań o oszustwa kryminalne na szkodę osób starszych w stosunku do roku 2018.

Dokonując szerszej analizy zagrożeń przestępczością na szkodę osób starszych, można wskazać kilka dominujących kategorii przestępstw pospolitych w tym zakresie. Na wykresie 2 przedstawiono analizę danych za 2020 rok.

Wykres 2. Liczba przestępstw stwierdzonych na szkodę osób starszych według różnych kategorii (Polska dane za rok 2020)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Rzeszowie.

Z powyższego wynika, że w 2020 roku osoby starsze najbardziej zagrożone były przestępstwami przeciwko mieniu (kradzieże z włamaniem, kradzieże rzeczy oraz oszustwa kryminalne). Bardzo niepokojącym jest fakt, że prawie 3300 osób starszych było ofiarami szeroko rozumianej przemocy w rodzinie. Zjawisko przemocy w rodzinie wobec osób starszych dopiero w ostatnich latach zostało zauważone jako problem ogólnoswiatowy. W kwietniu 2002 roku w Madrycie kraje ONZ przyjęły dokument pod nazwą *United Nation International Plan of Action*, w którym podkreśla się konieczność zapobiegania temu problemowi i wskazuje, że ochrona osób starszych przed przemocą należy do Powszechnych Praw Człowieka. Jest to istotny problem również w skali naszego kraju, w którym mieszka ok. 5 mln obywateli powyżej 65 roku życia.

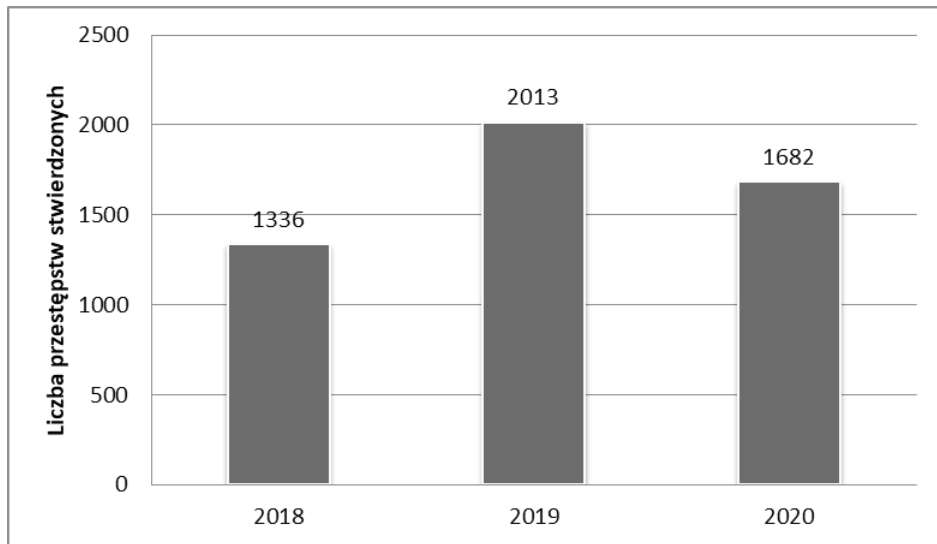
Z przedstawionego wyżej wykresu wynika, że osoby starsze są w najmniejszym stopniu zagrożone przestępstwami drogowymi, z uwagi na niski stopień użytkowania pojazdów samochodowych czy rowerów.

3. Zjawisko przestępczości wobec osób starszych w województwie podkarpackim

Odnosząc się do przestępstw wobec osób starszych w województwie podkarpackim, należy wspomnieć, że od lat jest ono jednym z najbardziej bezpiecznych województw w Polsce. Region ten w przeważającej części zamieszkuje ludność wiejska, co stanowi główny czynnik kształtujący odmienny obraz przestępczości (w tym wobec osób starszych) w stosunku do pozostałej części kraju.

Według danych statystycznych, w 2019 roku województwo podkarpackie liczyło 2 128 747 mieszkańców (1 042 577 mężczyzn i 1 086 170 kobiet). Liczba osób zdefiniowanych jako starsze, a więc powyżej 65 lat, wynosiła 349 142, w tym 91 980 osób powyżej 80 roku życia¹⁶.

W 2018 roku na terytorium Podkarpacia stwierdzono 24 919 przestępstw, w 2019 roku – 26 390, a w roku 2020 – 32 298, udział osób starszych jako pokrzywdzonych w tych przestępstwach przedstawia wykres 3.

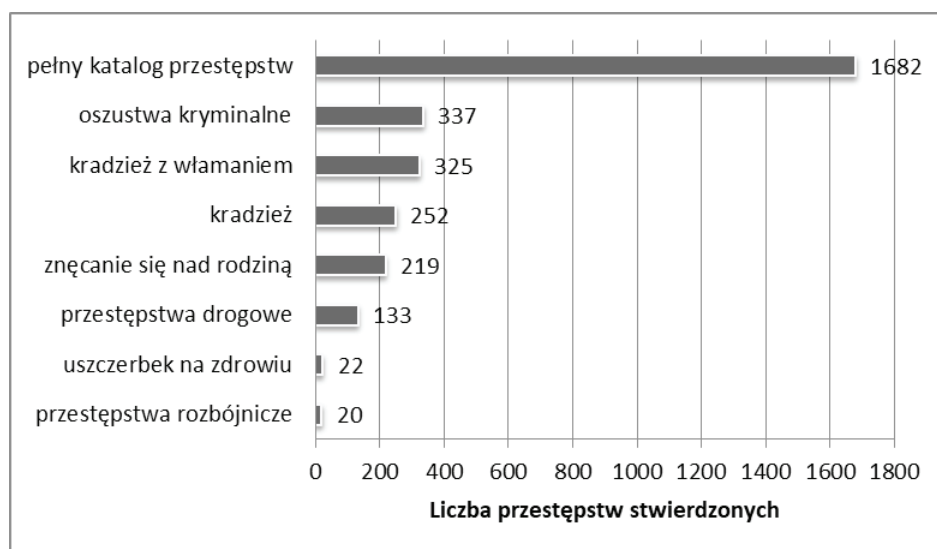
Wykres 3. Liczba przestępstw stwierdzonych na szkodę osób starszych w latach 2018–2020 (województwo podkarpackie)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Rzeszowie.

¹⁶ https://rzeszow.stat.gov.pl/files/gfx/rzeszow/pl/defaultstronaopisowa/979/1/1/ludnosc_2019.pdf

Uśredniając powyższe dane, można stwierdzić, że liczba przestępstw na szkodę osób starszych w województwie podkarpackim oscylowała w ostatnich latach w granicy 6% ogólnej liczby przestępstw stwierdzonych. Analiza danych wskazuje, że największy wzrost przestępstw na szkodę osób starszych nastąpił w 2019 roku i wynikał (podobnie jak w całym kraju) ze wzrostu liczby oszustw kryminalnych.

Rozpatrując dane statystyczne w poszczególnych kategoriach przestępstw dokonywanych na szkodę osób starszych (wykres 4), można zauważyć przewagę oszustw kryminalnych i czynów przeciwko mieniu. W zdecydowanej większości dotyczy to różnego rodzaju oszustw, popularnie nazywanych metodą „na wnuczka”. Zagadnienie to zostanie szczegółowo omówione w dalszej części opracowania.

Wykres 4. Liczba przestępstw stwierdzonych na szkodę osób starszych według różnych kategorii (województwo podkarpackie dane za rok 2020)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Rzeszowie.

W kategorii przestępstwa kradzieży, dominują głównie kradzieże mieszkaniowe. Podstawową metodą działania sprawców jest odwiedzanie miejsca zamieszkania potencjalnej ofiary i podawanie się za przedstawicieli organizacji pożytku publicznego, różnego rodzaju urzędników, pracowników spółdzielni mieszkaniowych, elektrowni, gazowni itp. Jeden ze sprawców absorbuje swoim zachowaniem pokrzywdzonego, natomiast drugi w tym czasie dokonuje penetracji mieszkania w poszukiwaniu pieniędzy lub innych wartościowych przedmiotów. Fakt kradzieży niejednokrotnie ujawniany jest przez pokrzywdzonego dopiero po pewnym czasie, co dodatkowo utrudnia proces wykrywczy. Straty szacowane w wyniku tego rodzaju przestępstw zazwyczaj nie są wysokie, ale zdarzają się przypadki utraty kwoty w wysokości kilku lub kilkunastu tysięcy złotych. Sprawcy kierują swoje działania

przede wszystkim w stronę osób starszych, samotnie mieszkających, w godzinach przedpołudniowych, kiedy występuje najmniejsze prawdopodobieństwo ingerencji osób trzecich. Sprawcy zazwyczaj doskonale orientują się w układzie pomieszczeń i dokonują penetracji mieszkania w miejscach, gdzie zwyczajowo osoby starsze przechowują gotówkę lub inne wartościowe rzeczy. Dbają przy tym o to, by nie pozostawiać po sobie śladów linii papilarnych oraz śladów przeszukania. Sprawcy wiele uwagi poświęcają charakteryzacji, aby pokrzywdzony nie zapamiętał ich prawdziwego wyglądu. Osoba pokrzywdzona zazwyczaj jest tak zdenerwowana faktem kradzieży, że z reguły nie jest w stanie jednoznacznie opisać wyglądu sprawców.

Jak już to zostało wspomniane, bardzo popularnym oszustwem kryminalnym stosowanym przez sprawców jest tzw. „metoda na wnuczka”. Polega ona na tym, że przestępca telefonuje do ofiary, podając się za jej krewnego (wnuka, syna, córkę itd.) i tak prowadzi rozmowę, aby przekonać ofiarę o swojej tożsamości. Następnie pod pozorem niepowtarzalnej okazji (np. promocja w sklepie, okazyjny zakup mieszkania), lub nagłego nieszczęścia (np. wypadek samochodowy, porwanie, choroba), zwraca się z prośbą o natychmiastową pomoc finansową (często też o zachowanie dyskrecji). Oszust prosi o przygotowanie gotówki do odbioru z mieszkania ofiary lub wykonanie przelewu na konto bankowe albo nawet wspólne wyjście do oddziału banku, aby wypłacić pieniądze z konta. W większości przypadków oszuści informują, że nie mogą osobiście odebrać pieniędzy i proszą o przekazanie gotówki lub kosztowności rekomendowanej, rzekomo zaufanej osobie. Czasami podają się też za policjantów i proszą o pomoc w ujęciu oszusta działającego właśnie metodą „na wnuczka”. Zdarza się także, że gdy ofiara nie posiada gotówki w domu lub na koncie, oszust namawia ją do pobrania kredytu lub pożyczki z banku. Ofiara wierząc, że pomaga komuś bliskiemu w potrzebie, zostaje okradziona.

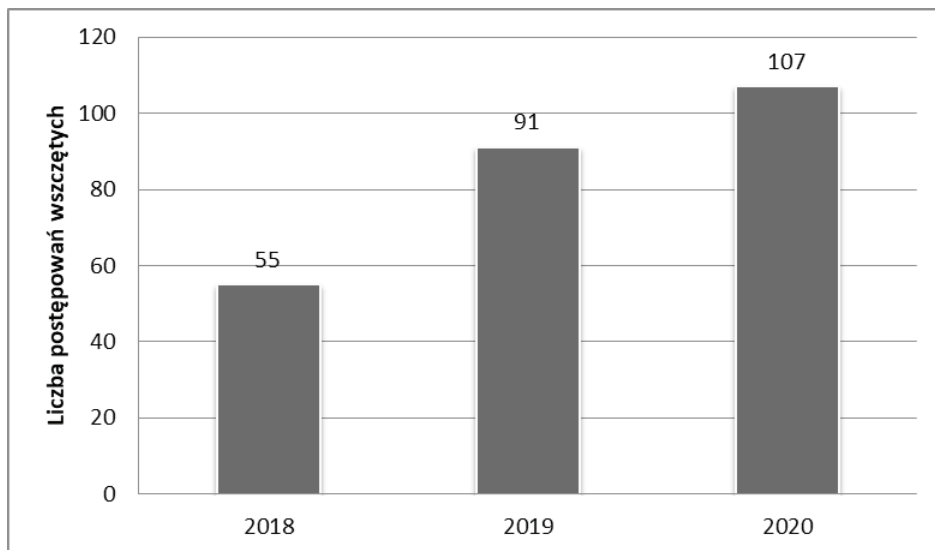
Do wyłudzeń dochodzi najczęściej w dni powszednie, w godzinach pracy, kiedy potencjalna ofiara może mieć utrudniony kontakt ze swoją rodziną.

Sprawcy dokonując oszustw przedmiotową metodą, wykorzystują rozmaite historie, pod którymi uwiarygadniają się w rozmowie z przyszłą ofiarą. Jak wynika z analizy akt spraw, najpopularniejszą legendą wykorzystywaną przez sprawców oszustw wobec osób starszych w województwie podkarpackim jest wypadek drogowy. Nie jest to przypadkowy wybór, z uwagi na częstotliwość i prawdopodobieństwo występowania. Dlatego też nie dziwi fakt chęci niesienia natychmiastowej pomocy zazwyczaj młodszemu członkowi swojej rodziny przez osoby starsze, co jest bezwzględnie wykorzystywane przez oszustów.

Pomimo, iż sama metoda znana jest społeczeństwu od lat i Policja prowadzi intensywne kampanie informacyjne skierowane do osób starszych (spośród 170 różnego rodzaju programów profilaktycznych prowadzonych w całym kraju przez Policję – 30 ukierunkowanych jest na bezpieczeństwo osób starszych, np. „Bezpieczny senior”, a treści realizowanych programów są na bieżąco dostosowywane do diagnozowanych zagrożeń oraz oczekiwań społecznych), to zjawisko nie traci na intensywności.

Skalę zagrożenia oszustwami kryminalnymi na szkodę osób starszych na terenie Podkarpacia przedstawia wykres 5. Obrazuje on jednoznacznie dynamikę

przestępczości w zakresie oszustw na szkodę osób starszych i, co jest zjawiskiem niepokojącym, proces ten nie ulega ograniczeniu, a wręcz gwałtownemu wzrostowi w ostatnich latach.

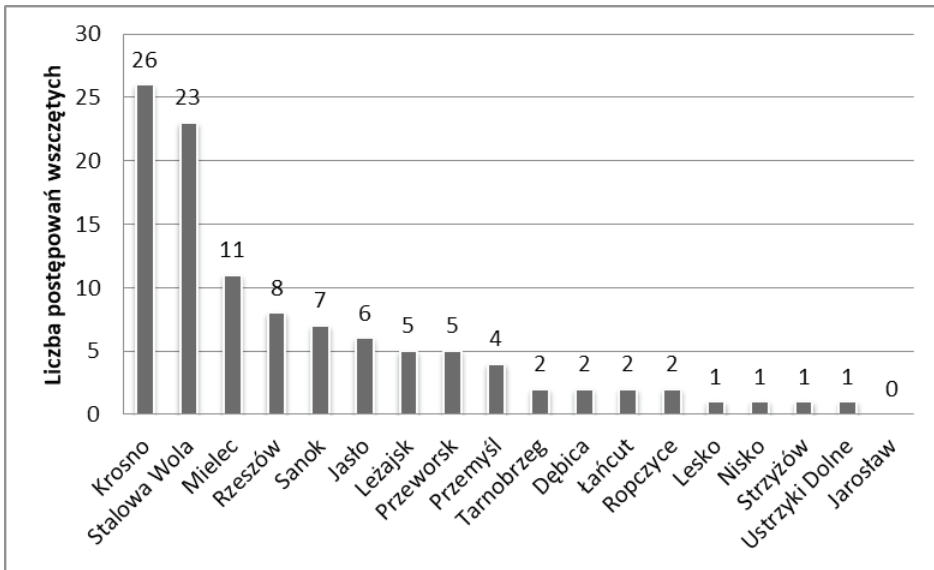

Wykres 5. Liczba postępowań wszczętych w sprawie o oszustwa na szkodę osób starszych na Podkarpaciu w latach 2018–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Rzeszowie.

Ciekawych wniosków dostarcza analiza geografii oszustw w obszarze województwa podkarpackiego. Jak wynika z wykresu 6, liczba postępowań wszczętych o oszustwa na szkodę osób starszych jest zróżnicowana w poszczególnych powiatach i niezależna od liczby ich mieszkańców, choć – jakby się mogło wydawać – powinna pozostawać w ścisłym związku (podobnie jak w przypadku wskaźnika zagrożenia przestępczością). Brak wystarczających danych, aby jednoznacznie uzasadnić powyższy stan rzeczy. Być może sprawcy podejmując próby oszustwa w danym powiecie, wykorzystali jakieś sprzyjające, bliżej nieokreślone warunki, pozwalające na popełnienie kilkunastu czy kilkudziesięciu oszustw w ciągu jednego roku.

Z wykresu wynika, iż najwięcej postępowań wszczęto na terenie miasta i powiatu krośnieńskiego oraz powiatu stalowowolskiego. Natomiast przestępstwa o oszustwa na szkodę osób starszych nie zgłoszono na terenie powiatu jarosławskiego.

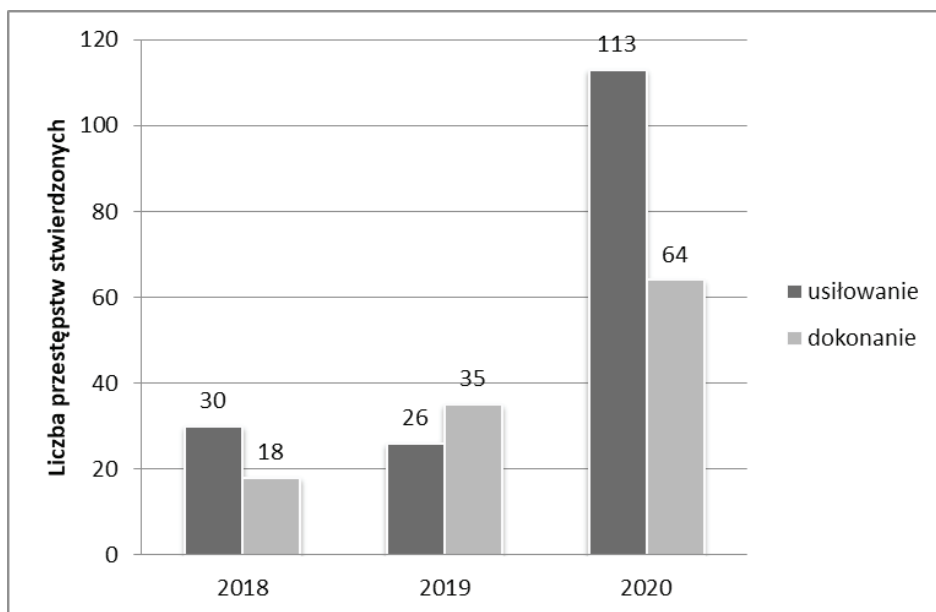

Wykres 6. Liczba postępowań przygotowawczych wszczętych o oszustwa na szkodę osób starszych w wybranych powiatach w roku 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Rzeszowie.

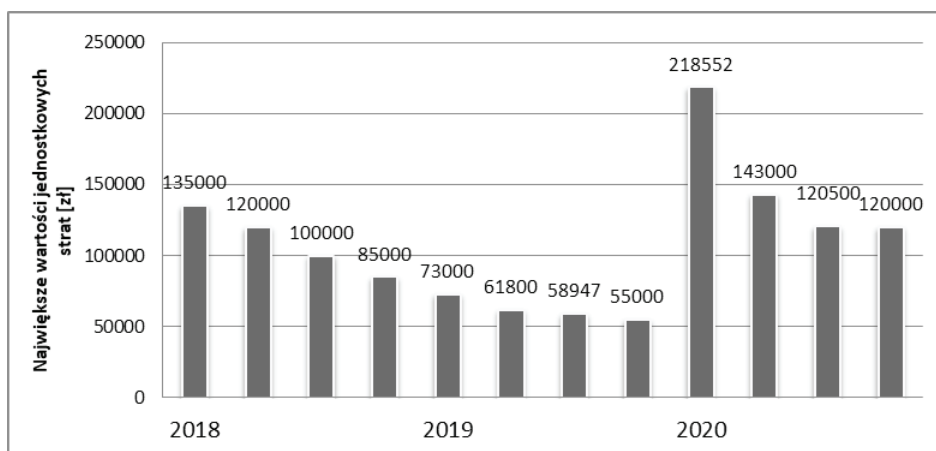
Pomimo że wzrastająca świadomość zagrożenia osób starszych powoduje zgłaszanie coraz większej ilości oszustw kończących się na etapie „usiłowania” i sprawcom jest coraz trudniej dokonywać tego typu przestępstw, to jednak analiza danych statystycznych zaprezentowanych na wykresie 7 nie napawa optymizmem. Liczba skutecznie oszukanych osób starszych wcale się nie zmniejsza, a wręcz drastycznie rośnie. Należy tutaj zaznaczyć, że oszustwa te są kategorią przestępstw, do których ofiary niechętnie się przyznają (kierując się błędnie rozumianym poczuciem wstydu i chęcią ukrycia zaistniałego faktu przed rodziną).

Wysokość strat, jakie ponieśli pokrzywdzeni w wyniku tego rodzaju czynu jest bardzo duża. Niejednokrotnie osoby starsze utraciły cały dorobek życia. Jednostkowe wartości utraconych kwot przez osoby starsze obrazuje wykres 8.

Wykres 7. Liczba oszustw na szkodę osób starszych z podziałem na „usiłowanie” i „dokonanie” (Podkarpacie, lata 2018–2019)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KWP w Rzeszowie.

Wykres 8. Jednostkowe wartości kwot wypłaconych sprawcom oszustw przez osoby starsze (Podkarpacie lata 2018–2020)

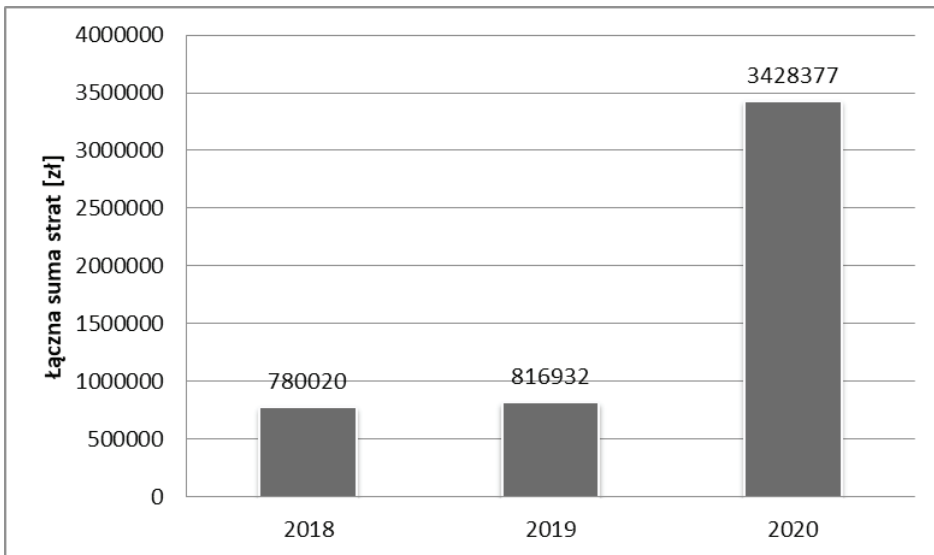
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KWP w Rzeszowie.

Niezwykle zastanawiającym jest fakt drastycznego wzrostu wartości sumy wszystkich kwot wypłaconych oszustom przez osoby starsze w roku 2020. Biorąc

pod uwagę, że był to rok szczególny z uwagi na pandemię COVID-19, zasadnym wydaje się pytanie, co tak wyjątkowego stało się w tym roku, iż pomimo wprowadzanych ograniczeń w przemieszczaniu się, dużej liczby osób przebywających na kwarantannie oraz zdecydowanie większej liczby zgonów (zwłaszcza osób starszych), na Podkarpaciu nastąpiła eskalacja oszustw na tzw. wnuczka?

Wydawać by się mogło, że mniejsza mobilność, a co za tym idzie mniejsze prawdopodobieństwo nieprzewidzianych zdarzeń, znacząco ograniczy proceder oszukiwania osób starszych. A może to właśnie narodowa kwarantanna, maksymalna i długotrwała samoizolacja osób starszych, podyktowana strachem przed zarażeniem się wirusem, spowodowały pozostawienie osób starszych samym sobie? Może oszuści podnosząc u starszych poziom strachu o najbliższych, oszukiwali częściej i z lepszym, wymiernym skutkiem dla siebie? Dzisiaj jest jeszcze za wcześnie na wysuwanie jednoznacznych wniosków. Z pewnością powyższy problem stanowi płaszczyznę do podjęcia badań naukowych i wskazanie wpływu sytuacji kryzysowej na zachowania osób starszych z punktu widzenia wiktymologii.

Wykres 9 jest graficznym uzasadnieniem powyższych spostrzeżeń i wątpliwości, a przedstawione wartości skłaniają do refleksji nad zagrożeniem bezpieczeństwa społecznego osób starszych w warunkach ograniczenia kontaktów i izolacji. Jak można zauważyć, suma strat poniesionych przez osoby starsze w wyniku różnego rodzaju oszustw była najwyższa w 2020 roku i wynosiła 3 428 377 zł, czyli ponad czterokrotnie więcej w porównaniu z rokiem poprzednim.

Wykres 9. Sumy strat poniesionych przez osoby starsze w wyniku dokonanych na ich szkodę oszustw (Podkarpacie lata 2018–2020)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KWP w Rzeszowie.

Podsumowanie

Podjęcie szerokich akcji profilaktycznych nastawionych na minimalizowanie skutków oszustw dokonywanych na szkodę osób starszych, przybiera różne formy i kształty. Niemniej jednak trudno oprzeć się wrażeniu, że zjawisko oszustw kryminalnych, w tym szczególnie tzw. „na wnuczka” nie wykazuje szczególnej tendencji spadkowej. Należy zauważyć, że suma strat poniesionych przez osoby starsze w wyniku różnego rodzaju oszustw w 2020 roku (w dobie pandemii COVID-19) wynosiła 3 428 377 zł, i była ponad czterokrotnie wyższa w porównaniu z rokiem poprzednim.

Analizując poszczególne przypadki oszustw, można wysnuć wniosek, że wystarczałyby zachowanie kilku prostych zasad, aby znacząco ograniczyć tę bardzo niekorzystną i kosztowną dla pokrzywdzonych seniorów przestępczość.

Po pierwsze należy potwierdzać fakty będące treścią rozmowy z innymi członkami rodziny (których rzekomo „pilna sprawa” dotyczy). Po drugie należy mieć świadomość, że żadna instytucja, zwłaszcza wymiaru sprawiedliwości, nie pobiera pieniędzy poprzez swoich funkcjonariuszy w domu zainteresowanego. Po trzecie nawet prywatne załatwianie spraw, zwłaszcza gdy w grę wchodzi pieniądze, zawsze powinno odbywać się bez pośpiechu i w obecności innych członków rodziny. Ostatnią, oczywistą zasadą powinno być, aby w przypadku jakichkolwiek wątpliwości skontaktować się z Policją.

Na koniec należy stwierdzić, że warto i należy podejmować wszelkie wysiłki, aby uchronić seniorów przed coraz bardziej kreatywnymi oszustami. Jakikolwiek zachowania zmierzające do wyrządzenia szkody na rzecz ludzi starszych, czy to w wymiarze psychicznym czy też materialnym, muszą spotykać się ze zdecydowaną reakcją nie tylko odpowiednich instytucji, ale i osób będących w posiadaniu informacji świadczących o tego typu czynach, zdarzeniach. Zapobieganie przestępczości nie stanowi wyłącznie zadania Policji i innych służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny.

Istotne wydaje się budowanie poczucia społecznej tożsamości ludzi starych. Jednym z ważniejszych elementów prewencyjnych programów powinna być mobilizacja tych ludzi do samodzielnej aktywności, zwłaszcza redukcji strachu, bezradności i poczucia społecznej izolacji. Zapobieganie przestępczości wobec osób starszych musi z jednej strony polegać na zmniejszeniu obiektywnego zagrożenia, a z drugiej na zmniejszeniu lęku przed przestępczością.

Abstrakt

Zjawisko przestępczości wobec osób starszych w województwie podkarpackim w 2020 roku

Przedstawione w artykule dane statystyczne skłaniają do refleksji nad zagadnieniem bezpieczeństwa społecznego osób starszych w warunkach ograniczenia kontaktów i izolacji. Suma strat poniesionych przez osoby starsze w wyniku różnego rodzaju oszustw była ponad czterokrotnie wyższa w 2020 roku (w roku szczególnym dla całego świata przez pandemię Covid-19) w porównaniu z poprzednimi latami.

Słowa kluczowe: przestępczość, osoby starsze

Abstract

The appearance of crime towards the elders in the podkarpackie voivodeship in 2020

Presented in the article statistics encourages reflection on the elders' social security problem in the conditions of limited contact and isolation. The total loss sustained by the elders as the result of various kind of frauds was over quadruply higher than in 2020 (the specific year for the whole world because of the Covid-19 pandemia) in comparison to the last years.

Keywords: criminality, elderly

References

1. Bank Światowy, Life expectancy at birth, total (years), 2013. Dostępny w: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN>
2. Bieńkowska E., *Osoby starsze grupą o podwyższonym stopniu ryzyka wiktylizacji*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1999, zeszyt 1.
3. Bieńkowska E., *Wiktymologia. Koncepcje, kierunki badań, perspektywy*, Wrocław 1992.
4. Błędowski P., *Starzenie się jako problem społeczny. Perspektywy demograficznego starzenia się ludności Polski do roku 2035*, [w:] *Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce*, M. Mossakowska, A. Węcek, P. Błędowski (red.), Termedia Wydawnictwa Medyczne, Poznań 2012.
5. Caspari R., *Jak wydłużyło się życie*, „Świat Nauki”, Prószyński Media, 2011, nr 9(241).
6. Henting H., *The Criminal & His Victim: Studies in the Sociobiology of Crime, reprint*, Archon Books, 1948.
7. Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2007.
8. <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?tite=starość&oldid=46274226>
9. https://rzeszow.stat.gov.pl/files/gfx/rzeszow/pl/defaultstronaopisowa/979/1/1/ludnosc_2019.pdf
10. https://swaid.stat.gov.pl/Demografia_dashboards/Raporty_predefiniowane/RAP_DBD_DEM_3.aspx
11. Kaiser G., *Kriminologie*, Heidelberg 1993.
12. Kijak R.J., Szarota Z., *Starość. Między diagnozą a działaniem*, [w:] *Koordinacja na rzecz aktywnej integracji*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013.
13. Policja 997 nr 130/01.2016.
14. Schneider H.J., *Kryminologie*, Berlin-New York 1987.
15. Siegel L.J., *Criminology*, St. Paul-New York-Los Angeles-San Francisco 1983.
16. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych, Dz. U. 2015, poz. 1705.